

Pel seu emplaçament, al costat de la carretera que ve de França i proper a l'Albera amb els colls de Panissars, Portús, Banyuls ..., tot sovint el terme de Cabanes ha estat ocupat i trepitjat per tropes armades.

Si ara mateix poguéssim fer un salt en el temps i reculéssim un miler d'anys, ens trobaríem al tombant dels segles X i XI, quan es constituïen els comtats d'Empúries i Besalú i es va construir el castell i la Torre. Els dos comtats estaven separats per la Via Augusta, l'actual N-II, i Cabanes es trobava dins el comtat d'Empúries però just al costat de la ratlla amb el de Besalú. Tard o d'hora una frontera sempre acaba sent una niu de conflictes, per tant, no té res d'estrany que els comtes d'Empúries aixequessin un castell a Cabanes amb el propòsit de: mostrar davant del poble el poder del senyor, defensar militarment la frontera i el territori protegint les propietats: homes, bèsties, collites ... i tenir un lloc on guardar les recaptas dels delmes.

D'aquell antic castell només en queda la Torre, una de les més ben conservades de la zona, i un portal dins la propietat de can Carreras.

Anem a can Carreras

Fins ara no s'ha trobat cap document que ens expliqui res de la construcció del castell i la Torre, ni tampoc de la destrucció del castell, això no vol dir que aquests documents no existeixin. De moment tenim el que es pot trobar espigolant aquí i allà.

Avui d'una manera molt resumida repassarem 1.200 anys d'història del Castell i la Torre de Cabanes, des del segle IX fins ara.

ELS ORÍGENS DEL POBLE I EL CASTELL. ELS SENYORS DE CABANES (DES DEL S. IX AL S. XVIII)

Les primeres notícies de Cabanes giren a l'entorn del món eclesiàstic i ens mostren quins van ser els dos primers nuclis habitats i de qui era la propietat de la terra.

Segle IX

El 829 apareix el nom de Cabanes i l'església de Sant Maurici. Amb això ja podem saber que el primer lloc habitat es trobava a la zona on ara hi ha el cementiri i que d'això ja fa més de 1.200 anys. El 885, Guinedilda, l'esposa de Guifré el Pilós, que havia heretat del seu pare unes terres a Cabanes, va decidir donar-les al monestir de Sant Joan de les Abadesses, on la seva filla n'era abadessa.

A finals dels 800 i principis dels 900 trobem el segon nucli habitat: Cadins.

Els documents ens parlen d'una església situada a Cadins i del paratge i l'església de Sant Sadurní, situat més enllà de Cadins, prop de la Muga (ara terme de Pont de Molins). El propietari de les terres era un altre noble, Tassi (+955), promotor juntament amb el comte d'Empúries de moltes de les obres fetes a Sant Pere de Rodes. Per això va donar les terres de Cabanes al monestir. El seu fill Hildesind en va ser el primer abat entre 947 i 991.

Finals del s. X i principis del s. XI: data probable de la construcció del castell

*Eren temps de conflicte entre el comtat d'Empúries i els de Besalú i Barcelona.
A partir d'ara la documentació serà eclesiàstica però també senyorial i civil.*

A principi del segle XI Castelló pertanyia al comtat de Peralada. El 1078 la vila de Castelló passà a la jurisdicció del comtat d'Empúries, convertint-se en la capital de l'estat.

Segle XI

Gausfred I, comte d'Empúries i Rosselló, va repartir el comtat entre els seus fills: Hug I heretà el comtat d'Empúries i Peralada, i Guislabert el Rosselló. Quan Guislabert va morir, el seu germà envià el Rosselló per reunificar el comtat mentre que Bernat I Tallaferro, comte de Besalú, defensava el comte de Rosselló. El conflicte entre veïns estava servit.

La construcció del castell va suposar un augment de la població de Cabanes i és possible d'aquí se'n derivés l'origen de la parròquia, el primer sistema d'estructuració dels veïns i la base per a la creació dels municipis moderns. És l'any 1069 quan s'anomena per primera vegada la parròquia de Sant Vicenç.

No es coneix la localització d'aquesta primera església parroquial de sant Vicenç. El més probable és que fos al costat de l'actual cementiri i que l'església canviés l'advocació del sant en el moment de convertir-se en parròquia. De fet des del moment en què es parla de la parròquia de Sant Vicenç jo no es troba res més de Sant Maurici.

Amb el castell arriben els primers senyors del poble: *la família Cabanes*, documentada durant 200 anys (s XI i XIII). Els Cabanes van enllaçar matrimonialment amb els vescomtes Rocabertí; van anar a lluitar a Terra Santa i el 1212 van participar en la batalla de Las Navas de Tolosa, al costat del Comte d'Empúries.

Segle XII

Entrat el segle XII, el comtat de Barcelona ha annexat el de Besalú, envolta el comtat d'Empúries i l'ofega econòmicament. El 1128 el conflicte va esclatar amb la Guerra de l'Empordà després que el comte d'Empúries es rebel·lés contra el de Barcelona, s'apoderés de possessions del senyor de Peralada, el seu nebot i posés entrebancs al mercat que es feia a Peralada. El resultat va ser una llarga temporada de fam i epidèmies que va seguir després dels aiguats de 1183 i 1193.

La guerra ja s'havia acabat quan es va fundar el monestir de Sant Feliu de Cadins, convertit en abadia l'any 1169. El monestir i l'església de Cadins, que encara es conserva, es van anar construint poc a poc. L'any 1295, però, el conjunt monàstic ja estava prou ben condicionat per allotjar a Blanca d'Anjou abans del seu casament i al seu voltant hi havia un important nucli de població.

Segle XIII

El casament de Jaume I i Blanca d'Anjou va ser una mena de «tractat de pau» per resoldre el conflicte creat deu anys abans. El 1285, el papa havia decretat una croada contra el rei català i els francesos, dirigits per Felip l'Ardit, van ocupar l'Empordà. Des de Llers, van creuar tot el terme municipal de Cabanes, destrossant els seus habitatges, abans d'arribar a Peralada.

D'aquesta època tenim les primeres notícies del domini senyorial de Cabanes (Medinaceli).

L'any 1294, dos cavallers: Guillem de Canadal i Guillem de Sarrahí, procuradors del vescomte de Rocabertí, es troben a Vilabertran amb el procurador del comte d'Empúries per oferir-li, entre d'altres, la potestat del castell de Cabanes. L'any següent el comte d'Empúries nomenava un procurador per rebre en nom seu *durant 10 dies el jurament de fidelitat de tots els homes de Cabanes*. A partir d'aquí, els Canadal van ser senyors del castell de Vilarnadal i la família Sarrahí va accedir a la senyoria del castell de Cabanes, un privilegi que van mantenir uns 200 anys.

Entre els Sarrahí s'hi troba el propietari d'un molí, un batlle de Cabanes, i Pere, un militar que lluità a Còrsega i Sardenya al costat del rei. Potser per això l'escut de la família Sarrahí s'assembla molt a les banderes d'aquestes dues illes i a un dels quarts de l'escut de la Corona d'Aragó. Fruit d'aquesta activitat militar, el 1417, Pere tenia dues esclaves sardes: Alegrança i Ventura.

Segle XIV

Només entrar al s. XIV, Cabanes es va trobar entremig del conflicte entre el comtat d'Empúries i el vescomtat de Rocabertí que va suposar l'ocupació d'algunes poblacions del vescomte, entre elles Cabanes i Molins.

El març 1301, el comte va ocupar militarment Cabanes amb 50 cavallers i 4.000 homes a peu, destruint la sagristia i el molí dels Sarrahí que va estar quasi mig parat. Trenta-cinc anys després encara estaven en litigi amb la casa comtal per recuperar les pèrdues.

A mitjans segle, el 1369, per primera vegada apareix una *casa amb torre* dins un document familiar dels Corcoll, avantpassats dels Carreras. Probablement fos una de les torres de les muralles, potser la de la casa dels jardiniers.

El 1385, Cabanes torna estar involucrada en una guerra, aquesta vegada entre el comte d'Empúries i el seu sogre el rei Pere III. Tant les monges de Cadins com els capellans de la parròquia van rebre llicència per refugiar-se dins el castell.

Segle XV

Ja al segle XV, Cabanes va patir l'aiguat de l'any 1421. Tenim un document que ens diu que l'aigua va destruir quasi totalment el poble de Cabanes i que només els van salvar els qui es van poder refugiar a la Torre, i un altre que ens parla concretament del mas Maymó, però segur que l'aiguat també va afectar Cadins. A partir d'aquesta data, ja no es troba cap notícia sobre Sant Sadurní.

El 1492 el monestir de Cadins es va traslladar a Girona i Cabanes va centrar el seu creixement a l'entorn del castell i la torre, sota la jurisdicció dels vescomtes i dels senyors del castell. Diversos documents de l'arxiu de can Carreras expliquen els privilegis que, al llarg del 1400, el vescomte anava concedint a la gent de Cabanes: potestat per fortificar i construir cases dins el castell, per comprar terrenys i cases, per tenir taula de carnisseria ...

El 26 de març de 1449, just fa 575 anys, els cabanencs van ser convocats a la plaça del castell, amb un repic de campanes. Cabanes s'havia sumat a la convocatòria de constitució del Sindicat remença.

En acabar el segle, l'any 1480, Rafela de Sarrahí i de Peguera, senyora del castell de Cabanes, es casà amb Pere de Vallgornera i Fontcoberta, senyor de Vilanova de la Muga i fadristern del castell de Vallgornera, a Peralada. Aquesta parella sí va viure a Cabanes. Amb ells el domini dels Sarrahí passava als Vallgornera. La seva filla, es casà amb un Montagut, però el llinatge i el domini sobre Cabanes es va mantenir sota el nom de Vallgornera fins a finals del s. XVIII.

Faltava poc per acabar el segle quan es va portar a terme el fogatge de 1497. A Cabanes hi havia 38 focs, entre 150 i 200 persones.

Segle XVI

Els senyors de Cabanes eren els Montagut que utilitzaven del nom de Vallgornera.

El 1550 una noia de la família es casà amb Joan de Barutell, també vassall dels Rocabertí, i van viure a Cabanes una bona temporada.

Segle XVII

Saltem al segle XVII. Dos germans, militars targarins, Francesc i Ramon Carreras i Raguer arriben a Cabanes i a Olot. El 1680, Francesc es casa amb Francesca Despuig i Prats, successora dels Corcoll de Cabanes, i Ramon, el 1698, es casa a Olot amb una descendent dels Vallgornera. Al s. XVIII les dues branques enllacen matrimonialment.

La casa dels Carreras de Cabanes devia ser aquella casa amb torre dels Corcoll (1369). Una casa que ocupava bona part de l'espai de l'antic castell, amb uns límits semblants als actuals:

Una casa ab corral paller y verger y altrás instantias ... la qual afronta a sol ixent ab lo camí publich y ab las heras de dit Castell a mig dia part ab los valls de la força y ab algunas casas que era de dita Corcoll y ara de Anna Arnalla a ponent en un hort seu y a tramuntana ab los murs y valls y camí public rech dels molins mitjesant.

Hi ha molts aspectes que relacionen els Carreras amb el castell i la Torre.

- des del segle XIV, els Corcoll tenien una casa amb torre dins la força.
- al s. XVII els límits de la casa Corcoll coincideixen amb els actuals
- dins la finca hi ha restes de l'antic castell
- els Carreras-Conill d'Olot eren descendents dels Vallgornera, senyors de Cabanes

- Francesc Carreras i Ragner, donzell de Tàrrega, fou governador del comtat d'Empúries. El seu fill i el seu net eren cavallers donzells del castell de Cabanes
- l'arxiu familiar dels Carreras conté papers relatius a l'administració del poble ...

Cap d'ell, però, ens confirma que mai haguessin tingut jurisdicció sobre Cabanes.

LA PROPIETAT DE LA TORRE DES DE MITJANS DEL SEGLE XIX

Una vegada es van abolir els senyorius, entre 1812 i 1837, no se sap què va passar amb la Torre ni com anà a parar a mans privades. Probablement fos per compra.

L'any 1860, el propietari de la Torre i la casa adjunta era un cabanenc, Josep Pagès i Carbonell, que la deixà al seu fill Joaquim Pagès i Portell, casat amb M. Carme Prim i Conill. Quan Joaquim mor, el 1872, la Torre passà a la seva dona i fills.

El 1884, Antònia Pagès i Prim, filla de Joaquim i Carme, es casa amb Josep Centelles i Aragó, metge de Peralada. Antònia mor jove i el seu fill Josep Centelles Pagès, un nen, queda hereu de la mare i de l'avia i per tant de la Torre i la casa.

El 1925, Josep Centelles, junt amb el seu pare, venen la Torre i la casa a Jaume Pagès Massot i la seva filla Caterina. Quan el 1941 Caterina mor, la casa i la Torre passen al seu fill Jaume Puig Pagès qui tres anys després va vendre, només la Torre, a Margarida Bech Carbó, vda de Josep Centelles, i als seus fills. La Torre retornava als Centelles.

Durant tot aquest temps es va intentar obtenir alguna utilitat de la Torre, fos com a presó, com a refugi o com a magatzem.

- Com a presó en una època indeterminada (abans de 1860)
- El 1873, durant les guerres carlines
- El 1938, durant la Guerra Civil, com a possible refugi davant els bombardeigs
- Jaume Puig i Fidel Pagès com a magatzem

La propietat de la Torre no es va registrar mai i va quedar repartida entre tots els descendents de Margarida Bech, vda Centelles, fins a onze hereus amb diferents participacions, cosa que està dificultant les negociacions per a la compra.

Des de l'any 2023 un 86% de la Torre ja és del poble. Falta acabar el procés legal per adquirir la resta.

Antònia Gimbernat i Gou. Abril, 2024

IX i X. Documents eclesiàstics

- Primer nucli i propietària: cementiri
 - 829 – Cabanes i Sant Maurici
 - 885 – Guinedilda
- Segon nucli i propietari: Cadins
 - 899. Església de Cadins
 - 926. Sant Sadurní i Tassi

X i XI. Documents senyorials i civils - Construcció del castell i la torre

- Gausfred reparteix el comtat entre Hug i Guislabert
- Arriben els primers senyors: els Cabanes
- Augment de població i parròquia (1069). Localització de la parròquia

XII

- Guerra de l'Empordà: epidèmies. Aiguats 1183 i 1193
- Monestir de Cadins (1169). Construcció conjunt monàstic. Casament (1295)

XIII

- Guerra de 1285
- 1294. Els Rocabertí fan vassallatge al comte d'Empúries a Vilabertran. Els Sarrahí

XIV

- 1301. Conflicte entre comtat i vescomtat. El comte ocupa Cabanes
- 1369. Primer document d'una casa amb torre (Corcoll)
- 1385. Conflicte entre el comte i rei (sogre). Monges i capellans es refugien al castell

XV

- 1421. Aiguat. 1492. El monestir de Cadins va a Girona
- El nucli urbà es concentra dins castell. Privilegis del vescomte als cònsols
- 1449. Sindicat remença
- 1480. Dels Sarrahí als Vallgornera
- 1497. Fogatge

XVII

- Els Carreras

XIX

- 1860. Josep Pagès Carbonell té la torre i la casa. Passa al seu fill Joaquim
- 1872. Passa a Carme Prim Conill i fills (Antònia)
- Antònia es casa amb Josep Centelles Aragó. Hereta la torre el seu fill Josep Centelles Pagès.
- 1925. Venen la torre i la casa a l'avi i mare de Jaume Puig qui l'hereta el 1941
- 1944. Jaume Puig ven la torre a la família Centelles. Es queda la casa
- Utilitats de la torre: presó, guerres carlines, guerra civil, magatzem...
- Situació actual.